

ПРОДАЖБИТЕ¹ НА ДРЕБНО В УСЛОВИЯТА НА COVID-19

Силвия Терезова²
e-mail: sterezova@unwe.bg

Резюме

Пандемията, свързана с COVID-19 засегна всички сектори. Епидемиологичната ситуация в страната и в ЕС, както и мерките за ограничение разпространението на вируса доведоха до рязко свиване обема дейност в търговията на дребно. Внезапната поява на COVID-19 доведе до промени в начина на живот и в поведението на потребителите при покупка на стоки в условията на пандемия. Търговците на дребно, изправени пред несигурността на бъдещето е необходимо да предприемат действия за адаптиране към тези промени. Целта на изследването е да се оцени въздействието на COVID-19 върху търговията на дребно и потребителското поведение. Измерител на обема дейност в търговията на дребно със стоки са нетните приходи от продажби. На база публикувани от НСИ и Eurostat данни за индексите на продажбите на дребно по съпоставими цени, сезонно и календарно изгладени са оценени темповете на изменение на нетните приходи от продажби в търговията на дребно и по групи стоки. Изследваният период е месец януари – юли 2020 г. Негативното въздействие на COVID-19 върху търговията на дребно е оценено чрез сравнение на темповете на изменение на нетните приходи от продажби в България и ЕС. От друга страна, изменението на нетните приходи от продажби на дребно е индикатор за промените в поведението на крайните потребители. Резултатите от изследването показват отслабване силата на негативното въздействие на пандемията върху търговията на дребно, като по-силно това е изразено за ЕС, отколкото за България.

Ключови думи: търговия на дребно, нетни приходи от продажби на стоки, потребителско поведение, COVID-19

JEL: L81; D12; M21

Увод

COVID-19 повлия негативно на всички сектори на икономиката както в България, така и в страните-членки на ЕС. Безспорна е връзката между изменението на продажбите в търговия на дребно и промените в поведението на потребителите в резултат от пандемията. Един от показателите, характеризиращи изменението на обема дейност в търговията на дребно със

¹ Под продажби разбираме нетните приходи от продажби.

² Доцент, доктор, катедра „Икономика на търговията“, факултет „Икономика и инфраструктура“, УНСС

стоки, без търговията с автомобили и мотоциклети е индексът на нетните продажби, изчислен по съпоставими цени на база на календарно и сезонно изгладени данни. Публикуваните в НСИ и Eurostat индекси са изчислени: при база съответния месец на 2015 г.; на база продажбите през същия месец на предходната година (2019 г.) и на база продажби от предходния месец на 2020 г. Изследваният период е януари – юни 2020 г.

Целта на изследването е въз основа на оценка изменението на продажбите на дребно в България и в ЕС да се оцени степента на въздействие на COVID-19 и на предприетите мерки за ограничаване разпространението на вируса върху поведението на потребителите и върху състоянието на търговията на дребно със стоки, без търговия с автомобили и мотоциклети.

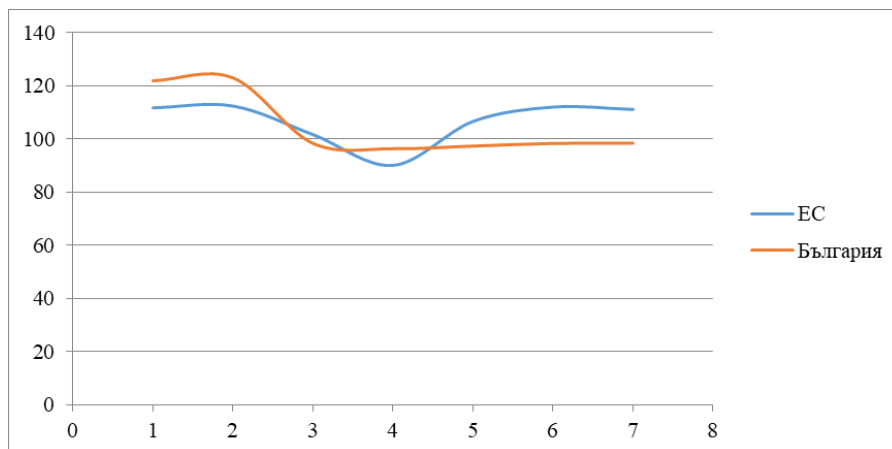
Резултатите от сравнителния анализ на темповете на изменение на продажбите на дребно в България и в ЕС показват разлики, както в посоката на изменението на продажбите, така и в темповете им (Калоянов, Петров, 2019). Това се дължи на различни фактори, някои от които са: различните периоди на въвеждане на мерките за ограничаване на пандемията; видът им и на ефективността на предприетите действия от търговците на дребно в условия на пандемия.

Изследването на темповете на изменение на продажбите на дребно като измерител на задоволеното потребителско търсене позволява да се разкрият настъпилите промени в поведението на потребителите и да насочат търговците на дребно към предприемане на адекватни действия за реакция в условията на пандемия (Терезова, 2012).

Изменение на продажбите на стоки в Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети през периода януари – юни 2020 г. спрямо продажбите на дребно през 2015 г.

Показател, характеризиращ изменението на нетните приходи от продажби са индексите на продажбите по съпоставими цени (Калоянов, 2012). Публикуваните в НСИ и Eurostat данни са изчислени на база 2015 г., следователно характеризират изменението на продажбите през даден месец на 2020 г. спрямо продажбите на същия месец през 2015 г.

Нетните приходи от продажби в търговията на дребно в страната ни през месеците януари и февруари 2020 г., спрямо същите месеци на 2015 г. нарастват с изпреварващи темпове спрямо тези в ЕС. За разлика от отчетеното нарастване на продажбите за ЕС през март с 1,6%, България отчита спад с 1,8%. Спадът на нетните приходи от продажби в търговията на дребно в България през месец април е 3,8% при спад в ЕС с 10%. През периода май – юли 2020 г. в ЕС продажбите на дребно нарастват съответно с: 6,6%; 12% и 11,1%, докато за България се отчита намаляване съответно с 2,8%, 1,8% и 1,7%.

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

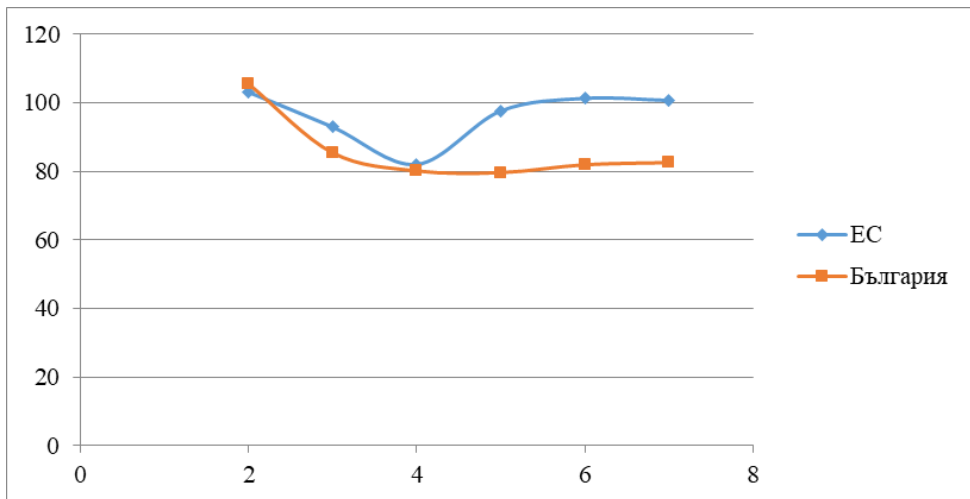
Фигура 1: Индекси на продажбите по съпоставими цени 2015 г. = 100%

Независимо, че темповете на намаляване на нетните приходи от продажби на дребно в България се забавят, страната ни все още не е достигнала стойностите на реализираните продажби през същите месеци на 2015 г.

Изменение на нетните приходи от продажби в Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети през периода януари – юни 2020 г. спрямо продажбите на дребно през същия месец на 2019 г.

Негативното влияние на пандемията върху търговията на дребно проличава по-ясно от месечните индекси по съпоставими цени, определени на база същия месец на 2019 г. (фигура 2).

През януари и февруари 2020 г. спрямо същите месеци на 2019 г. продажбите на дребно в страната ни нарастват с по-бързи темпове в сравнение с темповете на нарастване на продажбите в ЕС. За периода март – май намаляването на продажбите в България е по-значително. Най-голямо е намалението на нетните приходи от продажби в търговията на дребно в страната ни през май 2020 г. спрямо същия месец на 2019 г. – с 20,4%. За ЕС е отчетен най-значителен спад през април – 17,9%. Докато за ЕС през юни и юли 2020 г. спрямо същите месеци на 2019 г. се наблюдава нарастване на продажбите на дребно съответно с 1,3% и с 0,7%, то в България спадът е съответно с 18,1% и 17,5%.

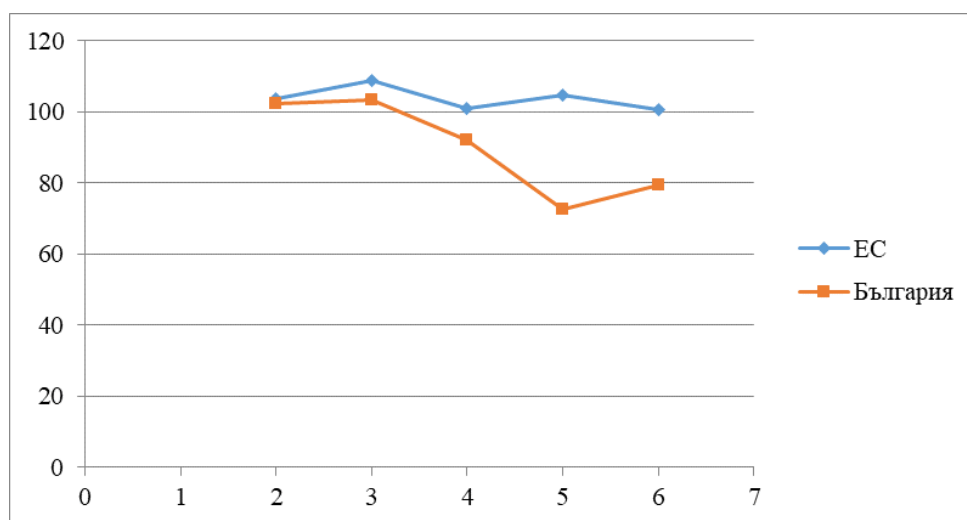
Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

Фигура 2: Индекси на продажбите на дребно по съпоставими цени, определени спрямо същия месец на 2019 г.

Следователно, негативното въздействие на пандемията в страната ни се проявява с месец по-късно.

Значителният спад на продажбите в търговията на дребно в България през май 2020 г. се дължи на намаляване на продажбите, както в магазинната търговия на дребно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия (с 17,4%), така и при търговията на дребно с нехранителни стоки (с 18%). Въведените мерки за ограничаване разпространението на вируса са се отразили негативно в по-висока степен на търговията на дребно в специализирани магазини предимно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия през май (с 17,9%), докато намалението на продажбите в специализираните магазини предимно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия е с 13,6%. Негативната тенденция на намаляване на продажбите в България през юни се запазва. В магазинната търговия на дребно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия за месец юни намалението на продажбите в страната ни е с 20,6%, а в Търговия на дребно с нехранителни стоки с 13,1%. По-различно е изменението на нетните приходи от продажби в търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети за ЕС. За страните от ЕС намаляване на продажбите е отчетено само в търговията на дребно с нехранителни стоки, без търговия с автомобилни горива и смазочни материали и в търговия на дребно с автомобилни горива и смазоч-

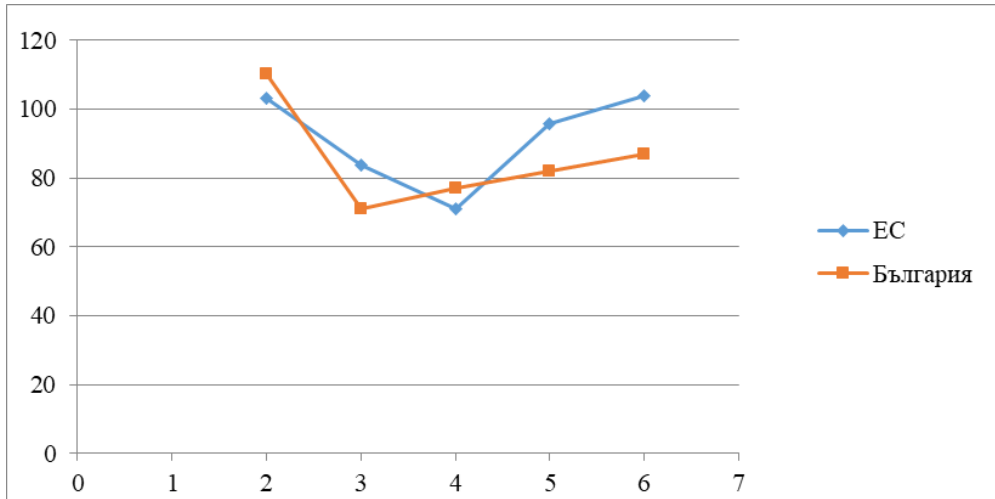
ни материали за периода март – май 2020 г. спрямо 2019 г. През периода януари – юли в страните от ЕС нетните приходи от продажби в магазинната търговия на дребно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия нарастват спрямо същия период на 2019 г., като най-значително е нарастването им през март (с 8,7%) и през май (с 4,7%).

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

Фигура 3: Индекси на продажбите на дребно по съпоставими цени в търговия на дребно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия, определени спрямо същия месец на 2019 г.

Както в България, така и в ЕС продажбите на дребно на нехранителни стоки през периода март – април намаляват (фигура 4). Най-голямо намаление е отчетено през април, като за ЕС темпът на намаление в сравнение с темпа на намаление в България (22,9%) е по-голям – 28,8%. Противоположно, през месец май темпът на намаление в България е 18%, а в ЕС – 4,3%. Тенденцията на намаляване на продажбите на дребно на нехранителни стоки, макар и със забавящи се темпове в страната ни се запазва, като през юни спадът е с 13,1%. През месец юни продажбите на дребно на нехранителни стоки в ЕС нарастват с 4%.

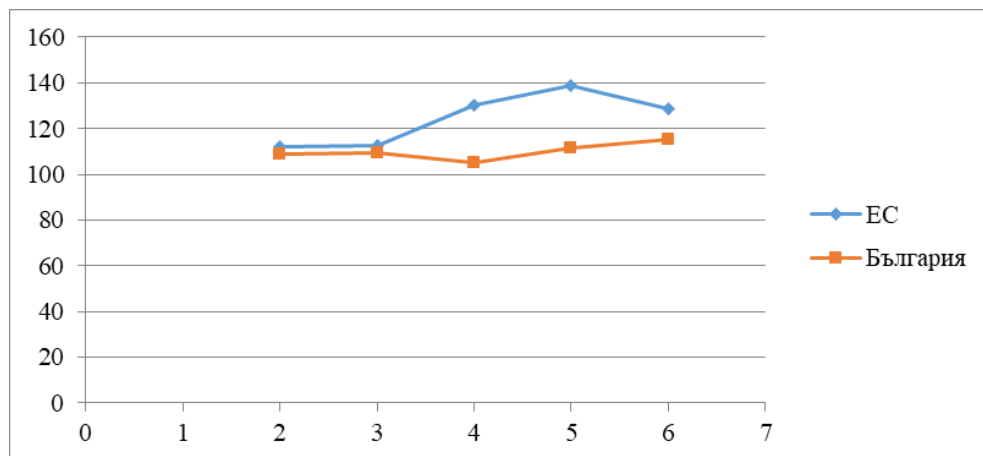
Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

Фигура 4: Индекси на продажбите на дребно по съпоставими цени в търговия на дребно с нехранителни стоки, определени спрямо същия месец на 2019 г.

През периода март – юни 2020 г. е налице тенденция на намаляване продажбите в търговия на дребно с компютърна и комуникационна техника и други стоки за бита в България. Най-значително е намалението през месец март – с 40,4%, като темповете на намаление се забавят и през месец юни е отчетен спад с 20,1%. За сравнение, в ЕС през месец юни е отчетено нарастване на продажбите с 4%.

Не се отчитат продажбите на дребно в извън магазинната търговия по групи нехранителни стоки, но може да се предположи, че спадът на продажбите на дребно на компютърна и комуникационна техника и други стоки за бита се дължи на промените в потребителското поведение, свързано с покупки в извън магазинната търговия.

При търговията на дребно с нехранителни стоки, както в България, така и в ЕС нарастват нетните приходи от продажби само в търговия на дребно чрез поръчки по пощата, телефона или интернет, т.е. в извън магазинната търговия на нехранителни стоки (фигура 5). Най-значително е нарастването на продажбите в този вид търговия с нехранителни стоки в България през юни – с 35,5% спрямо продажбите през същия месец на 2019 г., като този ръст е по-голям в сравнение с ръста за ЕС през същия месец – с 28,6%. За ЕС нарастването на продажбите в извън магазинната търговия на нехранителни стоки през май е по-значително – с 38,9%, за сравнение през този месец в страната ни тези продажби са нараснали с 15%.

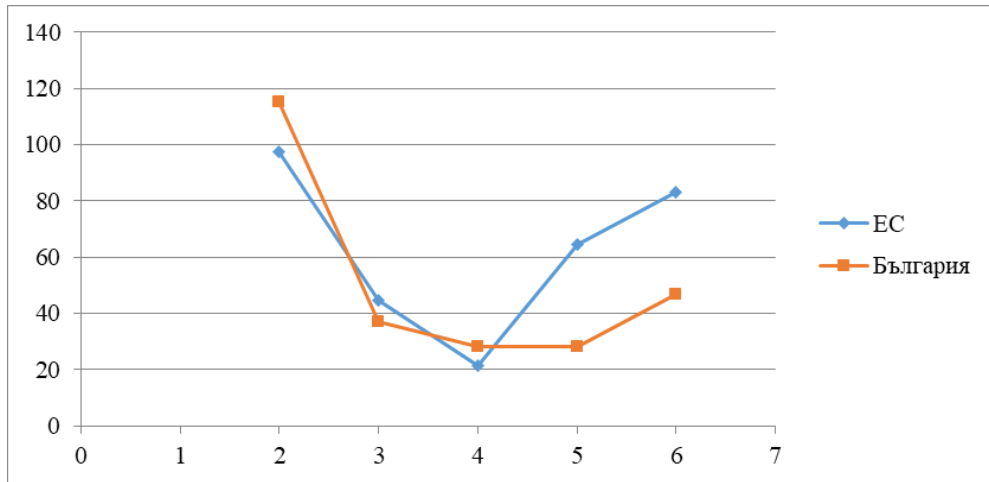

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

Фигура 5: Индекси на продажбите на дребно в търговия на дребно чрез поръчки по пощата, телефона или интернет спрямо същия месец на 2019 г.

В България темпът на намаляване на продажбите на дребно на автомобилни горива и смазочни материали през май и юни (33,9% и 24,6%) е по-голям в сравнение с отчетените за ЕС темпове – 24,4% и 13,4%.

Най-значително е намалението на нетните приходи от продажби в магазинната търговия на дребно с текстил, облекло, обувки и кожени изделия, както в страната ни, така и в ЕС (фигура 6). През месец март спадът е с 63,1%, а през април с 71,9%. Негативната тенденция продължава и през май и юни, но с по-бавни темпове. В България най-значително е намалението на нетните приходи от продажби в Търговия на дребно с текстил, облекло, обувки и кожени изделия през месец май – с 53,2%. За сравнение спадът при този вид търговия на дребно в ЕС през същия месец е 35,6%.

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

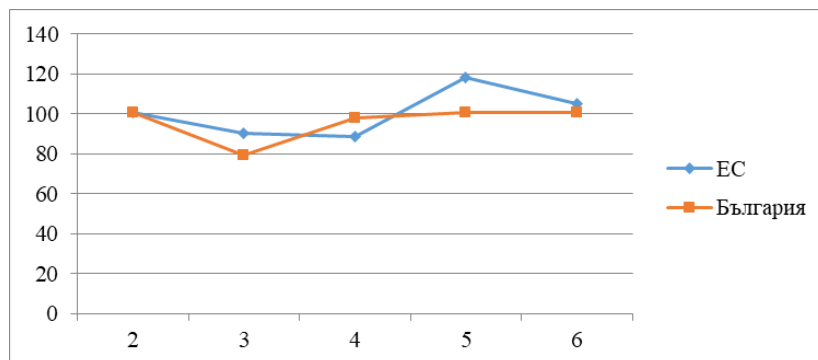
Фигура 6: Индекси на продажбите на дребно в търговия на дребно с текстил, облекло, обувки и кожени изделия

Липсата на данни за реализираните продажби по стоки в търговия на дребно чрез поръчки по пощата, телефона или интернет не позволява да се направи извод, че намаляването на продажбите в магазинната търговия както с хранителни, така и с нехранителни стоки може да не се дължи на свиването на потреблението, а на нарастването на продажбите чрез поръчки по пощата, телефона или интернет.

Изменение на нетните приходи от продажби в търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети спрямо предходния месец на 2020 г.

Оценката на изменението на нетните приходи от продажби в търговия на дребно общо и по раздели спрямо предходния месец позволява да се оцени дали отслабва негативното въздействие на COVID-19.

Най-значително е намалението на нетните приходи от продажби в търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети в България през месец март, спрямо месец февруари – с 20,1%. През месец април продажбите са с 2% по-ниски от продажбите през месец март. През май и юни продажбите нарастват, но незначително – с 1%. Същата тенденция се наблюдава и в ЕС, но нарастването им през май и юни е по-значително – с 18,4% и с 5,1% (таблица 1 и фигура 7).

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

Фигура 7: Индекси на продажбите на дребно в търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети спрямо предходния месец на 2020 г.

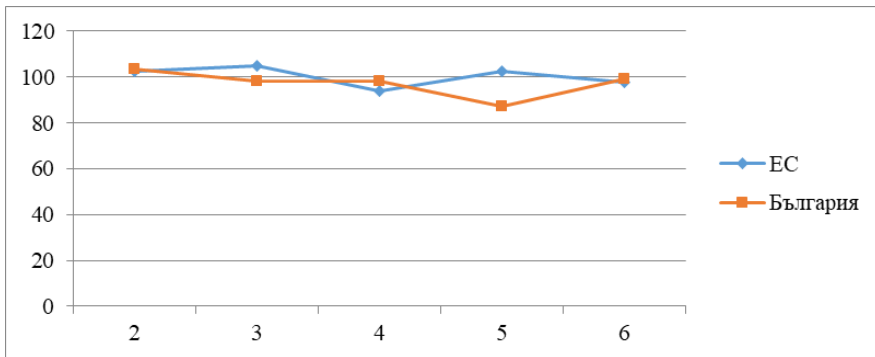
Таблица 1: Индекси на продажбите в търговия на дребно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия спрямо предходния месец

Месец	BG	EU
02.2020	103,7	102,3
03.2020	98,1	104,9
04.2020	98,3	94
05.2020	87	102,4
06.2020	99	97,5

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

При магазинната търговия на дребно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия в България нетните приходи от продажби намаляват, като най-съществено е намаляването на продажбите през месец май спрямо април – с 13%. За ЕС намаление на продажбите на тези стоки е отчетено през месец април спрямо март – с 6% и през месец юни спрямо май – с 2,5%.

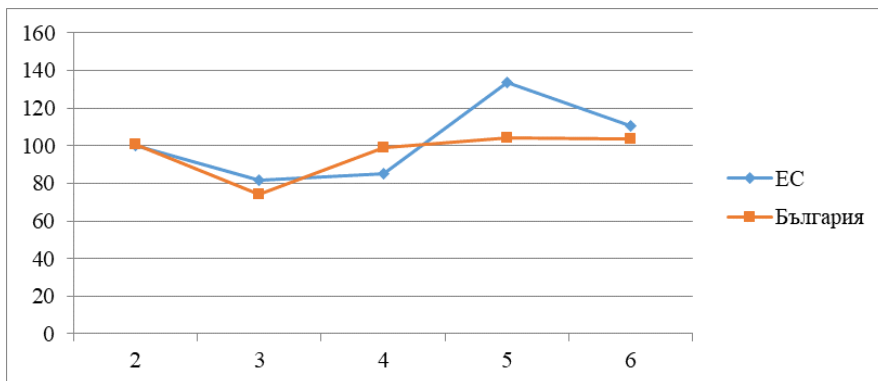
По-малките значения на темповете на намаление на продажбите в магазинната търговия на дребно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия през април и юни спрямо предходния месец в страната ни в сравнение с тези за ЕС са индикатор за постепенното възстановяване на този сектор. Въведените мерки за ограничаване разпространението на вируса в България през месец май са причина за значителния спад на продажбите при магазинната търговия на дребно с храни, напитки и тютюневи изделия, а именно с 13% спрямо месец април. В ЕС най-съществено е намалението през месец април – с 6%.

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

Фигура 8: Индекси на продажбите на дребно в търговия на дребно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия спрямо предходния месец на 2020 г.

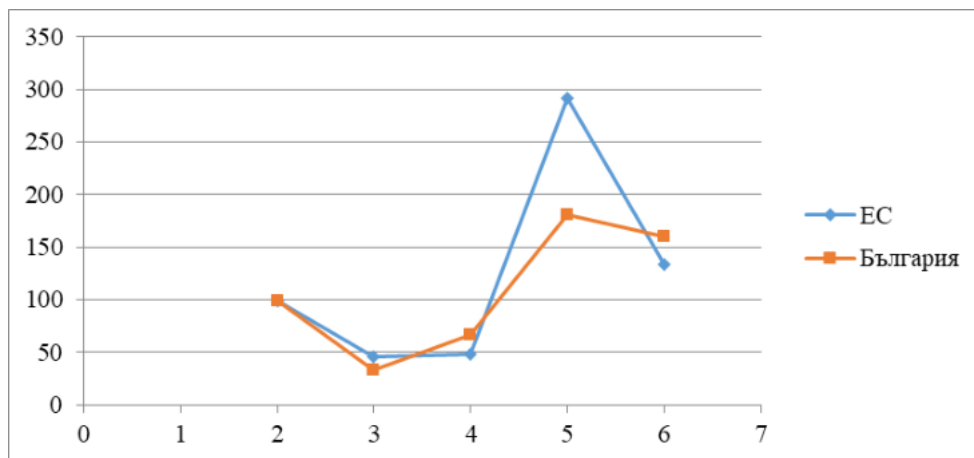
Най-значително е намалението на продажби в Търговия на дребно с нехранителни стоки, без търговия с автомобилни горива и смазочни материали през месец март спрямо февруари, както в България – с 26,7%, така и в ЕС – с 18,5%. През месец април темповете на намаление се забавят, а именно в България – 0,7% и в ЕС – 14,6%. Това е индикатор за най-силното негативно влияние на пандемията върху търговията на дребно с нехранителни стоки в резултат на въведените строги ограничителни мерки.

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

Фигура 9: Индекси на продажбите на дребно в търговия на дребно с нехранителни стоки, без търговия с автомобилни горива и смазочни материали спрямо предходния месец на 2020 г.

В България най-значително намаляват продажбите на дребно в магазинната търговия с текстил, облекло, обувки и кожени изделия през месец март спрямо тези през февруари – с 66,5%, за да нарастват с 80,8% през май и с 60,4% през юни. Същата тенденция се отчита и за ЕС, като през месец март и април продажбите е отчетено намаление с 53,9% и с 52,4%. През месец май спрямо април за ЕС нарастването на продажбите на тези стоки е по-значително – с 191,6%.

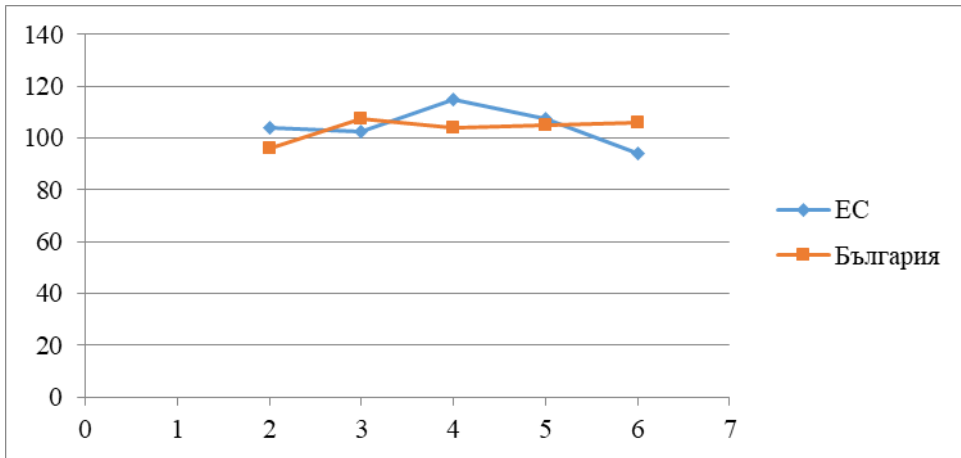

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

Фигура 10: Индекси на продажбите на дребно в търговия на дребно с текстил, облекло, обувки и кожени изделия спрямо предходния месец на 2020 г.

При търговия на дребно с нехранителни стоки чрез поръчки по пощата, телефона или интернет продажбите в България нарастват през периода март – юни спрямо предходните месеци, като най-съществено е нарастването им през месец март в сравнение с февруари – с 7,4%, докато за ЕС това е месец април – с 14,9%. Докато през месец юни спрямо май тези продажби в извън магазинната търговия за ЕС намаляват с 5,8%, което е в резултат на откриване на търговските обекти за нехранителни стоки и отслабване на предпазните мерки, то в България продажбите нарастват с 5,9%.

Нарастването на продажбите на нехранителни стоки в търговия на дребно чрез поръчки по пощата, телефона или интернет в България през месеците на периода спрямо предходния е индикатор за промени в поведението на потребителите в условията на Covid-19 (фигура 11). Тази тенденция се запазва и след отваряне на търговските обекти за нехранителни стоки.

Източник: НСИ (2020), Eurostat (2020).

Фигура 11: Индекси на продажбите на дребно на нехранителни стоки в търговия на дребно чрез поръчки по пощата, телефона и ивтернет

Заклучение

Пандемията доведе до промени в начина на живот и на поведението на потребителите при покупки на стоки, както и до рязък спад на нетните приходи от продажби на стоки в търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети, както в България, така и в ЕС. Резултатите от сравнителния анализ на темповете на изменение на продажбите на дребно в България и в ЕС показват разлики, както в посоката на изменението на продажбите, така и в темповете им. Това се дължи на различни фактори, някои от които са: период на въвеждане на мерките за ограничаване на пандемията; видът на тези мерки и на ефективността на предприетите действия от търговците на дребно в условия на пандемия. Изменението на продажбите на дребно, както в търговията на дребно със стоки, без търговията с автомобили и мотоциклети, така и по сектори отразява негативното въздействие на пандемията върху този отраслов сектор, както в България, така и в ЕС. Резултатите от проведения сравнителен анализ показват по-силно проявление на негативното въздействие на COVID-19 върху търговията на дребно в България:

- Продажбите на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети в България през периода март-юли не са достигнали стойностите си за същия период на 2015 г.
- През май и юни 2020 г. негативното въздействие на пандемията намалява, но това е по-ярко изразено в страните в ЕС, отколкото в България.

Независимо, че темповете на намаляване на продажбите на дребно в страната ни се забавят, все още не са достигнати стойностите на нетните приходи от продажби от 2019 г. Докато за ЕС през юни и юли 2020 г. спрямо същите месеци на 2019 г. се наблюдава нарастване на продажбите на дребно съответно с 1,3% и с 0,7%, то в България спадът е съответно с 18,1% и 17,5%, което е най-значителен спад в сравнение със страните от ЕС.

- Докато в ЕС през изследвания период на 2020 г. спрямо същия период на 2015 г. и 2019 г. намаляват продажбите на дребно само на нехранителни стоки, то в България е налице тенденция на намаляване и на продажбите на хранителни стоки, като по-голямо е намалението на продажбите на тези стоки в неспециализираните магазини. Следователно, търговците на дребно в магазинната търговия с хранителни стоки е необходимо да предприемат своевременни действия за адаптиране към промененото потребителско поведение в условията на пандемия. Не се отчитат продажбите на хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия чрез поръчки по телефона и интернет, което не позволява да се направят изводи доколко спадът на продажбите на тези стоки в страната ни през разглежданите месеци на периода за 2020 г. спрямо съответните на 2019 г. се дължат на нарастване на продажбите им в извън магазинната търговия.
- Негативното влияние на пандемията най-ярко проличава от анализа на продажбите в магазинната търговия на дребно с текстил, облекло, обувки и кожени изделия. Нетните приходи от продажби при този вид търговия на дребно, както в България, така и в ЕС през периода март – юни 2020 г. не са достигнали стойностите за същите месеци на 2019 г., като през месец юни темпът на намаляване в България е по-висок – 27,4%, при темп на намаление за ЕС – 23,7%.
- Както в България, така и в ЕС при извън магазинната търговия е налице тенденция на нарастване на продажбите на дребно, което е индикатор за настъпилите промени в потребителското поведение. В България най-значително нарастване е отчетено през юни – с 35,5%, като този ръст е по-голям спрямо ЕС, където нарастването е с 28,6%. През предходния месец май нарастването на продажбите в този вид търговия на дребно с нехранителни стоки за ЕС е по-значително – с 38,9%, а през същия период в България е с 15%.

Резултатите от изследването показват, че търговците на дребно в страната ни не са предприели необходимите действия за адаптиране към предизвиканите от пандемията промени в потребителското поведение.

Използвана литература

- Калоянов, Т. (2012). Статистика, изд. Дайрект Сървисиз, София. (Kaloyanov, T., 2012, Statistika, izd. Dayrekt Sarviz, Sofia).
- Калоянов, Т., Петров, В. (2019). Статистика, ИК-УНСС, София. (Kaloyanov, T., Petrov, V., 2019, Statistika, IK-UNSS, Sofia).
- Национален статистически институт (2020). Годишна бизнес статистика (Nationalen statisticheski institute, 2020, Godishna biznes statistika), available at:
- Терезова, С. (2012). Анализ на търговската дейност, ИК-УНСС, София. (Terezova, S., 2012, Analiz na targovskata deynost, IK-UNSS, Sofia).
- Eurostat (2021). Turnover and volume of sales in wholesale and retail trade, online data code: STS_TRTU_A, available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

RETAIL SALES IN THE CONDITION OF COVID-19

Assoc. Prof. Silvia Terezova, PhD
Department Economics of Trade, Faculty Infrastructure Economics
University of National and World Economy
e-mail: sterezova@unwe.bg

Abstract

The COVID-19 pandemic has affected all economic sectors. The outbreak of the pandemic and the measures for preventing the spread of the virus have led to changes consumers lifestyle, their shopping habits and to reduce retail sales. Faced with uncertainty about the future retailers need to adapt their activities to these changes. The purpose of the research is to assess the impact of COVID-19 to retail sales and consumers' behavior changes during the period from January 2020 until June 2020. The negative impact of COVID-19 is assessed by comparing the pace of decline in retail sales in Bulgaria and EU. The research is using data published by NSI and Eurostat about the index of the volume of retail sales which measures changes of the net sales, adjusted for price changes (deflated), i.e. the change of the total amount of goods sold, based on data adjusted for calendar and seasonal effects. On the other hand the retail sales changes are indicating the changing consumer behavior. The results of the research are showing that the EU is reducing the effects of the negative impact of COVID-19 on the net retail sales faster than Bulgaria. Researching the effects of lockdown on the retail sales and also on the buying behavior of consumers will help retailers to strategically evolve their approach to changing consumer behavior.

Key words: retail trade, retail sales, consumer's behavior, COVID-19

JEL: L81; D12; M21